

Vabariigi Valitsuse määruse
„Tilleoru maastikukaitseala kaitse-eeskiri”
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Määrusega ei võeta kaitse alla uut ala, vaid olemasolevale kaitstavale loodusobjektile kehtestatakse uus kaitse-eeskiri. Määrusega kehtestatakse Natura 2000 võrgustikku kuuluvale Ihamaru-Tilleoru loodusale siseriikliku kaitse tagamiseks Tilleoru maastikukaitseala (edaspidi *kaitseala*) uus kaitse-eeskiri. Ala kaitsekorra muutmise on tinginud vajadus tagada paremini loodusdirektiivi I lisa metsaelupaigatüüpide kaitse.

Kaitseala paikneb Põlva maakonnas Kanepi, Põlva ja Kõlleste vallas.

Tilleoru maastikukaitseala territoorium võeti esmakordselt kaitse alla 11. juulil 1957. a, kui Eesti NSV Ministrite Nõukogu asutas oma määrusega nr 242 „Abinõudest looduskaitse organiseerimiseks Eesti NSV-s” maastikulise keeluala Tilleorg. 1959. a 6. aprillil võeti vastu ENSV Ministrite Nõukogu määrus nr 119 „Riiklike maastikuliste geoloogiliste, botaanilis-zooloogiliste, botaaniliste, ja ornitoloogiliste keelualade ja nende piiride kinnitamisest” lisa 3 ja 28. aprillil 1959. a Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva Looduskaitse Valitsuse käskkiri nr 36 „Riiklike maastikuliste geoloogiliste, botaanilis-zooloogiliste, botaaniliste, ja ornitoloogiliste keelualade kaitse korraldamise eeskirjade kinnitamisest” lisa 3 ning 29. märtsil 1972. a võeti vastu Põlva rajooni Tööräha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee otsus nr 29 „Looduse kaitsest Põlva rajoonis” lisa 2 punkt 3, milledega täpsustati ja uuendati Tilleoru keeluala kaitsekorda.

Vastavalt looduskaitseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni kehtestatakse looduskaitseaduse alusel uued kaitse-eeskirjad.

Määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva maastikukaitseala kaitse eesmärgi ja kaitsekorda ning korrigeeritakse piire uue põhikaardi alusel. Muudatuse on tinginud vajadus tagada paremini loodusdirektiivi I lisas nimetatud metsaelupaigatüüpide kaitse. Tilleoru maastikukaitseala hõlmab osaliselt Natura võrgustikku kuuluva Ihamaru-Tilleoru loodusala.

Määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise spetsialist Katrin Kivioja, alates 21. novembrist 2012 Merle Palk (tel 799 0908, merle.palk@keskkonnaamet.ee), eksperdihinnangu on andnud Taimo Aasma, eelnõuga kavandatud kitsenduste vajalikkust, looduskaitseadusele vastavust ja seletuskirja nõuetekohast vormistust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise peaspetsialist Taavi Tattar (tel 786 8371, taavi.tattar@keskkonnaamet.ee). Eelnõu on keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 5341 9456), eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna jurist Madina Talu (tel 627 2178, madina.talu@keskkonnaamet.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse alla võtmise eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele.

Tilleoru maastikukaitseala (edaspidi *kaitseala*) kaitse-eesmärk on kaitsta:

1) Ahja jõe keskjooksu ürgorgu ja selle lisaorge, seal esinevaid devoni liivakivipaljandeid, allikaid ja jõge ning metsa- ja niidukooslusi, samuti kaitsealuste liikide elupaiku ja kaitsealuseid üksikobjekte; 2) elupaigatüüpe, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22. juuli 1992, lk 7–50) nimetab I lisas. Need elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260– sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi lisale I, tärniga (*)) on tähistatud esmatähtis elupaigatüüp), niiskuslembedes kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), allikad ja allikasood (7160), liivakivipaljandid (8220), vanad loodusmetsad (9010*) ja rohunditerikkad kuusikud (9050);

- 3) liikide elupaiku, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta nimetab II ja V lisas. Need liigid on paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*), harjus (*Thymallus thymallus*) ja harilik võldas (*Cottus gobio*);
- 4) jalgtarna (*Carex rhizina*) ja selle elupaiku.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline, esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Tilleoru maastikukaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus, ajaloolis-kultuuriline väärtus ning loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus.

Loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus – Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliikke ning nende elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikkel 6 punkt 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada vajalikud kaitsemeetmed direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpidest esinevad kaitsealal jõed ja ojad (3260), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), allikad ja allikasood (7160), liivakivipaljandid (8220), vanad loodusmetsad (9010*) ja rohunditerikkad kuusikud (9050).

Kaitsealal esineb liikide elupaiku, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta nimetab II ja V lisas. Need liigid on paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*), harjus (*Thymallus thymallus*) ja harilik võldas (*Cottus gobio*).

Ohustatus ja haruldus

Paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*) – Paksukojaline jõekarp on Eestis II kaitsekategooria liik ning on nimetatud EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II ja IV lisas. Eestis ajalooliselt võrdlemisi laia levikuga liik on elanud paljudes vooluveekogudes. Viimastel aastakümnetel on liigi arvukus ja levila oluliselt kahanenud. Olemasolevates asurkondades täheldatakse viimasel aastakümnel kõrget suremust, seda esmajoones põuastel aastatel. Näiteks mitmetes Lääne-Eesti väikeveekogudes, mis kuivadel aastatel väga veevaeseks jäid, on liik tänaseks hävinud (Rahvusvahelise tähtsusega looma- ja taimeliigid Eestis 2004, K.Vilbaste). Paksukojaline jõekarp ei ela järvedes ega väga aeglase vooluga kohtades ja on tundlik setete suure koormuse suhtes. Stabiilse asurkonna püsimiseks ja taastumiseks vajab rikkalikku vaheperemees-kalastiku olemasolu, kuna vastsed parasiteerivad kalade nahal ja lõpustel (Ahja jõe ürgoru maastikukaitseala, Eoste hoiuala ja osaliselt Ahja jõe hoiuala kaitsekorralduskava aastateks 2013–2022).

Harjus (*Thymallus thymallus*) – Harjus on Eestis III kaitsekategooria liik ning kuulub EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ V lissasse. Harjus on lõheline, kelle elupaiku kaitstakse Ahja jões veeseaduse § 38 lg 7 ning nii Ahja kui Hilba jões looduskaitseaduse § 51 lõike 2 alusel. Harjus esineb 15 Põhja- ja Lõuna-Eesti jões. Aeg-ajalt on harjust kohatud ka Peipsi lõunaosas. Eelistab puhta- ja jahedaveelisi ning taimestikuvaeseid kruusase-liivase põhja ning kiire vooluga jõeosi ("Eesti kalad", Tiit Hunt 2012).

Harilik võldas (*Cottus gobio*) – Harilik võldas on Eestis III kategooria kaitsealune liik ning kuulub EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lissasse. Eestis on võldast leitud mandriosas 80 jõest ja ojast ning kümme konnas järvest. Puudub Hiiumaa ja väiksemate saarte veekogudes. Levinud ka rannikumeres, arvukam Väinameres. Öise eluviisiga võldas vajab eluks kruusast-kivist põhja ja jahedat hapnikurikast vett. ("Eesti kalad", Tiit Hunt 2012).

Jalgtarn (*Carex rhizina*) – Jalgtarn on II kaitsekategooria taimeliik ja kuulub Eesti punase nimestiku IV kategooriasse (äärmiselt ohustatud).

Ajaloolis-kultuuriline väärtus – maastik

Tilleorg jääb Ugandi lavamaale, mille eripäraks on liivakividest platood, mida läbistavad tektoonilised lõhed. Kõige liigestatuma maastikuga on terrassiline Ahja jõe ürgorg oma külgorgudega Tilleorust Kärnsani. Seal on jõel karestikke ja arvukalt kaunivaatelisi liivakiviseid kaldakaljuseid (I. Arold; Eesti Maastikud; 2005). Tilleoru maastik on Lõuna-Eestile (Ugandi lavamaale) iseloomuliku, käämulise jõe

ja devoni liivakivipaljanditega ala, kus leidub allikaid ning metsa- ja niidukooslusi, samuti kaitsealuste liikide elupaiku, mille kujunemist ja arengut on mõjutanud ka inimtegevus. Maastikus säilinud unikaalsed objektid ja märgid, nagu näiteks üksikud põlispuud, ristimännid, vanad veskikohad, niidud jne, mis viitavad varasemale inimtegevusele ja -kombestikule.

2.2. Loodusobjekti kaitse jätkamise otstarbekus

Kaitsealal esinevad mitmed liigid ja kooslused (peatükk 2.1), millest osad on tunnustatud üleeuroopaliselt ohustatuks. Need väärtused on alal osaliselt tänu sellele, et ala on kaitstud juba aastast 1957. Arvestades seda, et paljud väärtused on sellel alal säilinud ning on loodusväärtusi, mis on aja jooksul lisandunud, on otstarbekas edaspidi ala kaitset jätkata. Ala kaitset jätkates tagatakse piirkonnale omase ürgoru, looduslike koosluste ja liikide soodne seisund. Eesti liitumisel Euroopa Liiduga 2004. aastal arvati Tilleoru maastikukaitseala Natura 2000 alade hulka loodusala. Eestil on rahvusvaheline kohustus tagada sellel alal üleeuroopaliselt väärtuslike koosluste ja liikide soodne seisund. Kehtiv kaitsekord ei arvesta loodusala eesmärkidega, mistõttu ei taga see kõigile Ihamaru-Tilleoru loodusala eesmärkidele piisavat kaitset ja seetõttu on vajalik alal kaitsekorda uuendada.

Eesti ürglooduse raamatu andmetel asub Tilleoru maastikukaitsealal viis liivakivipaljandit: Merioone paljand, Ojaveere koobas, Jääraku paljand, Patrioja koobas ja Möksi veski paljand. Oma asendi poolest kuuluvad Tilleoru paljandid keskdevoni Burtnieki lademe keskmisse ossa, Koorküla kihistikku. See on Burtnieki lademe kihistikest kõige halvemini paljanduv. Põlvamaa maakonnaplaneeringu kohaselt loetakse Ahja jõe paljandeid üheks tuntumaks ning seetõttu on need paljandid koos jõe ja ürgoru maastikuga kaitse alla võetud.

Ajaloolis-kultuurilisest väärtusest lisaks maastikule esinevad Tilleorus ristimänd (Tilleoru ristimänd), põlised tammed (Tilleoru kolm tamme), mis on kaitse all ka üksikobjektidena, ja vesiveski koht (Möksi veskikoht). Kaitsealale jäävate üksikobjektide kaitse tagatakse on tagatud 2003.04.02 keskkonnaministri 2. aprilli 2003. a määrusega nr 27 ja looduskaitseaduse § 68 lõikega 4.

Natura 2000 standardandmebaasi järgi on Ihamaru-Tilleoru loodusala elupaigatüüp jõed ja ojad (3260) esinduslik (B) ja üldine looduskaitsealine väärtus kõrge (B). Tilleoru maastikukaitseala vahetus läheduses asub riiklik jõgede hüdrobioloogiline seirejaam. Seire eesmärgiks on jõe seisundi hindamine ja muutuste jälgimine. Seired viiakse läbi viie aastase intervalliga. EPMÜ Zooloogia ja Botaanika Instituudi spetsialistide läbiviidud seire kohaselt on kaitsealale jääv jõelõik on heas seisundis ja elupaigatüübi jõed ja ojad säilimine on kaitsealal oluline.

Tilleoru maastikukaitseala piires Ahja jõe oru lammil ja oru nõlvadel kunagi levinud niidukooslustest on säilinud mõned niidufragmentid kaitseala lõunaosas. 2010. aasta kaitsekorralduskava välitööde käigus täpsustati niiduelupaigatüüpide määratlusi ja piire. Vahetult Postitee (vana Tartu-Võru maantee) servas paikneb kaitseala esinduslikum niiduala, mille jõe lammialale jääv osa vastab elupaigatüübile niiskuslembesed kõrgrohustud (6430) ja orunõlval paiknev osa elupaigatüübile aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510). Elupaika (6510) ei seata eraldi kaitseala kaitse-eesmärgiks, kuna kehtestatav kaitsekord tagab ka selle elupaigafragmenti säilimise. Tilleoru maastikukaitsealal on vanad loodusemetsad säilinud üksnes fragmentidena kogupindalaga ca 16 ha, millest enamik jääb sihtkaitsevööndisse. Tille sihtkaitsevööndis on lisaks vanadele loodusemetsadele 1,3 ha väärtusega B ka rohunditerikkaid kuusikuid pindalaga 0,49 ha ning väärtusega C. Merioone sihtkaitsevööndis on 11,9 ha vanasid loodusemetsi väärtusega A. Ekspertiisi kohaselt on Tilleoru piiranguvööndis vanu loodusemetsi 0,9 ha väärtusega C, rohunditerikkaid kuusikuid 1,04 ha väärtusega B ning lamminiite 1,13 väärtusega B.

Paksukojaline jõekarp – Lähtudes 2010. a vee-elustiku ekspertiisist, on Ahja jõe hoiualal paksukojalise jõekarbi elupaiga kvaliteet „kesine“, mõjutatuna inimtekkelistest paisudest ja koprapaisudest. 2010. aasta vee-elustiku inventuuri käigus leiti Ahja jõe ülemjooksult küll vaid surnud paksukojalisi jõekarpe, kuid see näitab liigi olemasolu kaitsealal ning säilimise vajalikkust (Ahja jõe hoiuala ja Hilba jõe hoiuala kaitsekorralduskava 2013–2022). Ahja jões leidub paksukojalist jõekarpi

Koorverest alates allavoolu (Ahja jõe ürgoru maastikukaitseala, Eoste hoiuala ja osaliselt Ahja jõe hoiuala kaitsekorralduskava aastateks 2013–2022).

Harjus – Raamatus „Eesti jõed“ Ahja jõe kalastiku peatükis tuuakse välja, et harjust leiti alles Ahja jõe keskjooksul Koorvere lõigul. Ekspert Margo Hurda andmetel sobib Tilleoru maastikukaitsealale jääv jõelõik harjuse elupaigaks, kuid kalaliigi levimist sinna tõkestavad erinevad rändeteede takistused (vanad veskitammid, koprapaisud). Harjuse leviala on praeguseks Ahja jões oluliselt ahenenud ning tõenäoliselt on liigi leviku piiriks Aarna pais. 2010. a uuringul saadi harjust ainult ühest jõelõigust – allpool Põlva-Ihamaru mnt silda. Varem on harjus regulaarselt esinenud Koorvere lõigus (Ihamaru-Tilleoru loodusalast allpool) ja registreeritud ühel korral ka ülalpool Hilba jõe suuet. Hetkel kehtiva veeseaduse kohaselt on nõue tagada igale paisule kalade läbipääs ning selle tulemusena võiks harjus tulevikus kaitsealal esineda. Seetõttu on oluline Tilleoru maastikukaitsealal harjuse elupaiga kaitse.

Võldas – Vee-elustiku ekspert Margo Hurda 2010. aasta septembris teostatud välitööde käigus tehti kindlaks võldase olemasolu Tilleoru silla juures (Ahja jõe hoiuala ja Hilba jõe hoiuala kaitsekorralduskava 2013–2022).

Jalgtarn – Jalgtarna on Eesti Floora andmetel selles leiukohas leitud juba 1955. aastal. Tilleoru maastikukaitsealal viiakse läbi riiklikku seiret ühes seirejaamas, milleks on jalgtarna kasvukoht kaitseala lõunaosas. Seiret teostatakse eluslooduse mitmekesisuse ja maastiku seire alamprogrammi ohustatud soontaimed ja samblaliigid raames. Kasvukohas alustati seiret 1994.a. Seire intervalliks on kolm – neli aastat ning seda on teostanud Anneli Palo. Viimaste seiretulemuste kohaselt on jalgtarna leiukoht on heas seisundis ja puuduvad otsesed ohutegurid.

Lisaks eelpool nimetatud loodusväärtustele on Tilleoru maastikukaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kaitse-eesmärgiks seadmine vajalik – eesmärgiks seatavate elupaikade kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Teadaolevatest II ja III kategooria kaitsealustest liikidest, mida ei ole seatud kaitseala eesmärgiks, esinevad kaitsealal:

III kategooria taimeliik harilik ungurkold (*Huperzia selago*), mille kaitse on tagatud Merioone sihtkaitsevööndis vanade loodumetsade elupaigatüübi kohta kehtestatud kaitsekorraga. Kaitsekorralduskava koostamise välitööde käigus leiti kaitseala lõunaosas matkaraja läheduses III kaitsekategooria taimeliigi rohekas käokeel (*Platanthera chlorantha*) kasvukoht.

Kaitsealustest linnuliikidest on alal vaadeldud II kaitsekategooria liike laanerähni (*Picoides tridactylus*) ja valgeselg-kirjurähni (*Dendrocopos leucotos*) ning III kaitsekategooria liike laanepüüd (*Bonasa bonasia*), herilaseviud (*Pernis apivorus*), värbkakku (*Glaucidium passerinum*), hallpea-rähni (*Picus canus*), musträhni (*Dryocopus martius*), väike-kirjurähni (*Dendrocopos minor*), vesipappi (*Cinclus cinclus*) ja nõmmelõokest (*Lullula arborea*).

Tilleoru kaitse-eeskirja järgi ei ole soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080) Tilleoru maastikukaitseala kaitse-eesmärgiks, kuna Natura metsainventuuride järgi Tilleoru maastikukaitsealal antud elupaigatüüpi ei esine. Tilleoru maastikukaitseala on Ihamaru-Tilleoru loodusala üks osa, kuhu kuulub veel Ihamaru looduskaitseala ja Hilba jõe hoiuala, ning seetõttu on Tilleoru maastikukaitseala eesmärgiks seatud üksnes need elupaigatüübid ja liikide elupaigad, mis jäävad kõnealusele alale. Tilleoru maastikukaitseala kaitse-eeskirjas on uue kaitse eesmärgina välja toodud rohunditerikkad kuusikud (9050). Ekspertiisi koostamise käigus tehti elupaikade piiridesse ja tüüpidesse mõningad täpsustused. Nii arvati osad metsaalad elupaigatüüpi rohunditerikkad kuusikud (9050), mida kaitsealal varem ei olnud määratud.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kaitseala peamine kaitse-eesmärk on kaitsta Ahja jõe keskjooksu ürgorgu ja selle lisaorge ehk Tilleoru maastikku. Lisaks maastikule üldiselt kaitstakse seal esinevaid devoni liivakivipaljandeid, allikaid ja jõge ning metsa- ja niidukooslusi, samuti kaitsealuste liikide elupaiku.

Looduskaitse seaduse järgi moodustatakse maastiku kaitseks maastikukaitsealad ja seetõttu on see sobivaim kaitstava ala tüüp kõnealuse ala kaitseks. Hoiualad moodustatakse liikide ja koosluste kaitseks ning kuna Tilleoru maastikukaitsealal esineb selliseid liike ja kooslusi, mis vajavad rangemat kaitse režiimi (sihtkaitsevööndi kaitsekorda), ei sobi nende kaitseks hoiuala režiim. Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemine peab olema looduses selgelt tuvastatav ja üheselt mõistetav, seetõttu on piiritlemisel eelistatud kasutatud selgepiirilisi ning ajas vähe muutuvaid objekte (kõlvikute piirid, teed, kraavid, ojad, metsasihid jne). Nende puudumisel on kasutatud looduses kindlatest punktidest lähtuvaid mõttelisi sirgeid. Käesoleva eeskirjaga korrigeeritakse kaitseala välispiiri, et kaitseala piiritlemine oleks selgem ja arusaadavam, arvestades loodus- ja maastikuväärtuste paiknemist. Kaitseala välispiiri määramise aluseks on Eesti põhikaart (1:10 000) ja maakatastri andmed.

Looduskaitse arengukava kohaselt tagatakse looduslike koosluste (metsad, sood) kaitse nende puutumatusena. Looduslike koosluste puutumatus saab looduskaitse seaduse §-de 28 ja 29 kohaselt tagada üksnes sihtkaitsevööndis ja reservaadis. Maastikukaitsealal on võimalik rakendada looduskaitse seaduse § 28 kohaselt üksnes sihtkaitsevööndi kaitsekorra sätteid. Sellest tulenevalt on looduskooslustele omaste liikide kaitseks moodustatud sihtkaitsevööndid, et tagada nende kaitse koosluste puutumatusena kaudu.

Kaitseala paikneb Põlva maakonnas Kanepi, Põlva ja Kõlleste vallas. Tilleoru maastikukaitseala pindala on 145,7 ha, sellest eramaad 111 ha, jätkuvalt riigi omandis olevat maad 7,3 ha ja riigimetsamaad 27,9 ha, mille volitatud valitseja on RMK Põlvamaa metskond. Tilleoru maastikukaitseala pindala vähenes 155,7 hektarilt 145,7 hektarini. Muudatused tulenevad tehnilisest korrigeerimisest.

Kaitseala piir on määratud nii, et see hõlmaks Ahja jõe ürgoru keskjooksu, kõige esinduslikumat ala ja sealseid loodusväärtusi. Kaitseala ulatuse määrab ära Ahja jõe orund lõigul Tille vesiveskist Kuima-Peraküla maanteeeni, hõlmates osaliselt ka Ahja jõe orundi kõlgorgude esinduslikumaid osi. Kaitseala põhja-, ida- ja lõunaosas kasutati piiridena teede kaitsealapoolset serva ja katastriüksuse piire. Välispiirile jäävad teed jäeti kaitsealast välja, kuna nendel liiklemine ja kasutamine ei ohusta Tilleoru maastiku ja loodusväärtuste säilimist. Kaitseala läänepiiri osas ei järgitud täielikult Ahja jõe orundi piire, vaid kaitseala ulatub ka piirnevale tasasele alale. Seal oli piiritlemisel määravaks ohustatud elupaigatüüpide paiknemine, ehk kaitseala koosseisu arvati kõik kompaktsed vanad ja looduslikus seisus metsad. Piirina kasutati läänes kõlvikute ning katastri piire ning Ihamaru kraavi (Ihamaru kraav on kaitsealale sisse arvestatud). Ihamaru kraav vastab nimetatud lõigus jõgede ja ojade (3260) elupaigatüübile, mis on kaitseala kaitse eesmärgiks. Neljas kohas (kaks korda katastriüksustel 28502:001:0014 ja kaks korda katastriüksusel 28502:001:0276), kasutati piiritlemiseks ka kahe kindla punkti vahelist mõttelist sirget, et vältida piirangute kehtestamist alale, kus need kaitse-eesmärkide saavutamiseks vajalikud poleks.

Kaitsealale moodustati kaks sihtkaitsevööndit: Merioone sihtkaitsevöönd 25,88 ha ja Tille sihtkaitsevöönd 6,58 ha. Sihtkaitsevööndid on moodustatud selleks, et loodusväärtused, mida ohustab majandustegevus, oleksid tervikuna majandustegevuse keeluga alal. Tille sihtkaitsevööndi piiritlemisel võeti aluseks läänes metsakõlviku piir, ida pool metsakõlviku piir ja matkarada (piirile jääv matkarada jäeti kaitsealast välja, kuna sellel liiklemine ja kasutamine ei ohusta Tilleoru maastiku ja loodusväärtuste säilimist) ning sihtkaitsevööndi põhjaosas Toomas Hirse ja Taavi Tattari poolt läbiviidud ekspertiisi andmetel elupaigatüübid (9010*) ja (9050). Tille sihtkaitsevööndi lõunapiir ühtib Tilleoru maastikukaitseala välispiiriga. Tille sihtkaitsevöönd on kogu ulatuses metsaala, sisaldades elupaigatüüpe nagu vanad looduspõhised metsad (9010*) ja rohunditerikkad kuusikud (9050). Merioone sihtkaitsevööndi piiritlemisel võeti aluseks väärtuslikku piirkonda ümbritsevad veekogud (Ihamaru kraav, Hurmi oja ja Ahja jõgi), kusjuures nimetatud veekogud ei ole sihtkaitsevööndisse arvestatud,

v.a osaliselt Ihamaru kraav (Merioone sihtkaitsevööndi ja kaitseala välispiiri kattumisel). Elupaigatüüpi jõed ja ojad ohustab eelkõige reostumine ja vahetult kaldal toimuv tegevus ning kuna neid ohutegureid saab ka piiranguvööndiga vältida, siis valiti otsuse tegemisel vähem piirav vöönditüüp. Merioone sihtkaitsevööndi läänepiir ühtib Tilleoru maastikukaitseala välispiiriga. Merioone sihtkaitsevöönd on metsaala, territooriumile jääb ka väike osa poollooduslikku kooslust, mille piiritlemine piiranguvööndisse ei ole piiride jälgitavuse huvides otstarbekas. Kuna poollooduslike koosluste hooldamist ei loeta looduskaitsealade alusel majandustegevuseks, on selle ala hooldamine jätkuvalt võimalik ka sihtkaitsevööndi režiimis.

Piiranguvöönd on moodustatud alale, kus tuleks säilitada peamiselt maastikku, mis eeldab madala intensiivsusega majandamise jätkamist. Piiranguvööndis on lisaks vajalik poollooduslike rohumaade niitmine nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks. Piiranguvööndisse kuulub kogu ülejäänud ala, mis kahest sihtkaitsevööndist välja jääb.

2.5. Kaitsekord

2.5.1 Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal esinevaid loodusväärtusi (ekspert Taavi Tattar ja Toomas Hirse) ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud ekspertarvamust (Taimo Aasma 2008).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatakse piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagavad kaitsealal esinevate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning oleksid proportsionaalsed. Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud ühte piiranguvööndisse ja kahte sihtkaitsevööndisse. Leebem kaitse-eeskirja seaks ohtu kaitseala eesmärkide saavutamise, kuna ei võimalda tagada teadaolevate elupaikade ning jalgtarna, paksukojalise jõekarbi, harjuse ja hariliku võldase elupaikade säilimist.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tervikuna määratud kaheks sihtkaitsevööndiks ja üheks piiranguvööndiks.

Käesoleva määrusega kehtestatakse varasemalt kaitse all olevale Tilleoru alale uued piirid ja kaitsekord (kaitse-eeskiri) ning seetõttu tuleks muuta alljärgnevat õigusakte, et tunnistada kehtetuks varasemad kaitseala piirid ja kaitsekord.

Määruse jõustumisega tunnistatakse kehtetuks Eesti NSV Ministrite Nõukogu 11. juuli 1957. a määruse nr 242 „Abinõudest looduskaitse organiseerimiseks Eesti NSV-s” punkt 2b, millega on kaitse alla võetud Tilleorg.

Määruse jõustumisega tunnistatakse kehtetuks ENSV Ministrite Nõukogu 06. aprilli 1959. a määruse nr 119 „Riiklike maastikuliste geoloogiliste, botaanilis-zooloogiliste, botaaniliste, ja ornitoloogiliste keelualade ja nende piiride kinnitamisest” lisa 3.

Määruse jõustumisega tunnistatakse kehtetuks Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva Looduskaitse Valitsuse 28. aprilli 1959. a käskkirja nr 36 „Riiklike maastikuliste geoloogiliste, botaanilis-zooloogiliste, botaaniliste, ja ornitoloogiliste keelualade kaitse korraldamise eeskirjade kinnitamisest” lisa 3.

Määruse jõustumisega tunnistatakse kehtetuks Põlva rajooni Tööraha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee 29. märtsi 1972. a otsus nr 29 „Looduse kaitsest Põlva rajoonis” lisa 2 punkt 3.

Tilleoru maastikukaitsealal ei reguleerita pilliroo ega adru varumist, kuna vastav ressurss kaitsealal puudub.

2.5.2 Kaitsekorra üldpõhimõtted

Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Inimeste viibimine ning metsasaaduste korjamine ei ohusta ala kaitse-eesmärki. Muude metsa kõrvalsaaduste all mõeldakse metsasaadusi (v.a seened ja marjad) nagu käbid, taimed, seemned. Kaitsealal ei pesitse teadaolevalt liike, kelle soodsa seisundi tagamiseks on oluline kehtestada pesitsusperioodiks liikumispiiranguid.

Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal on viibimine lubatud arvestades asjaõigusseaduses ja looduskaitseaduses sätestatud. Kaitsealal on eramaid, millel viibimist kaitse-eeskirjaga ei täpsustata, kuna see on kaitseväärtuste soodsa seisundi tagamiseks piisaval määral asjaõigusseaduses ja looduskaitseaduses reguleeritud.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine. Jahiseaduse ja jahieeskirja alusel peetava jahi korral ei ole ohtu kaitse-eesmärkide säilimisele.

Kaitsealal on lubatud kalapüük. Kalapüügiseaduse ja kalapüügi eeskirja kohane tegevus alal ei ohusta kaitse-eesmärke, mistõttu kalapüügi üldistele piirangutele ei seata kaitse-eeskirjaga erisusi.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud kohtades, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud, ning eramaal kinnisasja omaniku või valdaja loal. Telkimiseks ja lõkke tegemiseks selleks spetsiaalselt ettevalmistatud kohas, mis on rajatud kaitseala valitseja nõusolekul, ei ole vaja eraldi nõusolekut. Ettevalmistatud kohaks on parkla, käimla ja prügikogumise võimalusega koht. Maastikukaitsealal asuva kinnisasja omaniku või valdaja loal toimuva telkimise ja lõkke tegemise seaduspärasuse ja ohutuse eest vastutab loa andja. Piirangu eesmärk on vähendada looduses viibimise mõju ala esteetilisusele ja loodusväärtustele. Kontrollimatu telkimine põhjustab liigset tallamist ja kontrollimatu lõkke tegemisega kaasneb tulekahjuoht. Telkimisel ja lõkke tegemisel mitteettenähtud kohas on oht kahjustada nende tegevustega kaitstavaid liike ja elupaiku, mistõttu on need tegevused mujal keelatud. Hetkel kaitsealal ettevalmistatud kohti pole, kuid vajaduse tekkimisel kaitsekord seda võimaldab. Seetõttu reguleeritakse telkimist ja lõkke tegemist ka ettevalmistatud kohtades.

Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Ettevalmistatud koht on ala, kus on korraldatud parkimine, prügikogumine ja on käimla kasutamise võimalus. 50 osaleja piir on olemasolevate piirangute analüüsil saadud määr, mille juures tekkiv mõju ei ületa veel oluliselt looduse koormustaluvuse piiri. Kaitseala valitseja kaalutusotsus on vajalik, et hinnata üle 50 osalejaga rahvaürituste mõju loodusväärtuste säilimisele konkreetses kohas ning suunata üritust selliselt, et see ei ohustaks kaitse eesmärgiks seatud väärtusi. Lisaks saab kaitseala valitseja ürituse korraldajale vajaduse korral seada tingimusi parkimise korraldamise, käimlate, prügimajanduse jms kohta ning lisaks seatakse tingimused, kes ja mis ajaks ala koristab. Ainuke rahvaüritusteks ettevalmistatud koht on matkaraja alguses olev külaplats, mis jääb Tilleoru piiranguvööndisse. Rahvaürituse all mõistetakse avalikkusele suunatud ja reklaamitud üritust. Eramaal on rahvaürituse korraldamine lubatud kaitseala valitseja ja maaomaniku loal. Õuealal on rahvaürituste korraldamine lubatud maaomaniku loal.

Kaitseala teedel on lubatud sõidukiga sõitmine. Kaitseala veekogudel on lubatud sõitmine sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga, kuna need ei mõjuta negatiivselt jões elutsevaid kaitsealuseid liike. Sisepõlemismootoriga ujuvvahendid tekitavad suurel kiirusel lainetust, mis mõjutab veekogu kallast, lindude pesitsemist ja kaitsealuseid liike, mistõttu sellist tegevust kaitse-eeskirjaga välditakse. Kaitseala teedel sõidukitega sõitmine ei ohusta kaitse-eesmärke.

Maastikusõidukiga sõitmine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid, sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga sõitmine ja maastikusõidukiga sõitmine kaitseala valitseja nõusolekuta on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemisega ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, käesoleva kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja piiranguvööndis liinirajatiste hooldamiseks vajalikel töödel ning maatulundusmaal metsamajandus- ja põllumajandustöödel ja õuemaal. Kaitseala maastik on tallamis- ja erosioonitundlik, ennekõike küngastevaheliste nõgude märgadel

niitudel, veekogude kallastel ning mäe- ja oruveerudel, mida võib kahjustada sõidukitega ja maastikusõidukitega sõitmine väljaspool teid. Kuna määruse koostamisel pole võimalik ette näha kõik ettetulevaid sõitmise marsruute ja põhjusi, siis jäetakse nimetatud tegevus kaitseala valitseja kaalutusotsuseks, et sõltuvalt konkreetsetest asjaoludest rakendada piirangut proportsionaalselt vastavalt ala kaitse eesmärgile. Erisus on seatud järelevalve- ja päästetöödele, kaitseala valitsejaga kooskõlastatud ja korraldatavatele töödele, kaitseala valitsejaga kooskõlastatud liinirajatiste hooldamiseks vajalikele töödele ning metsa- ja põllumajandustööde tegemiseks. Nimetatud erisused tulenevad osaliselt looduskaitse seaduse § 30 lõikest 3. Liinirajatiste hooldamiseks vajalikele töödele ning metsa- ja põllumajandustööde tegemiseks tehakse erisus, kuna nimetatud tegevused ei ohusta kaitse eesmärgiks olevaid väärtusi, vaid pigem aitavad kaasa kaitse eesmärgi saavutamisele (maastikuilme säilitamine). Lisaks kaitseala valitseja kooskõlastusele peab mootorsõiduki või maastikusõidukiga sõitjal väljaspool teid olema ka kinnisaja valdaja nõusolek, kuna see annab kinnistu valdajale ülevaate tema kinnistul toimuvast ja võimaluse vajaduse korral tegevust suunata. Maastikusõidukiga sõitmisel tuleb arvestada lisaks kaitse-eeskirjale ka liikluseaduses sätestatud erisustega.

2.5.3 Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitse seaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja kõlvikute sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks, seada projekteerimistingimusi ja väljastada ehitusluba ning rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja vee erikasutusluba, ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks ning lisasõta jahiulukeid.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas. Keskkonnaministeeriumil või Keskkonnaametil kui keskkonnamõju hindamise järelevalvajal on õigus määrata kaitseala kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.4 Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1 Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate loodusväärtuste säilitamiseks. Kaitsealal on kaks sihtkaitsevööndit: Merioone ja Tille.

Merioone sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on liivakivipaljandite, koopa ja allika, vanade metsakoosluste ning maastiku kaitse. Kaitstavad elupaigad on vanad loodumetsad, allikad ja allikasood ning liivakivipaljandid.

Tille sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on vanade metsakoosluste, jalgtarna (*Carex rhizina*) elupaikade ja maastiku kaitse. Kaitstavad elupaigad on vanad loodumetsad ja rohunditerikkad kuusikud. Sihtkaitsevööndid on vajalikud kõrge loodusväärtusega Meriooni allika ja paljandi, Kaderna (Varbuse, Kurõ) oja suudmeala, II kategooria taimeliigi hariliku jalgtarna ja neid ümbritseva vana loodumetsa kaitsenõuete paremaks tagamiseks.

2.5.4.2 Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud:

- 1) kaitsealuste liikide, peamiselt jalgtarna (*Carex rhizina*), elutingimuste säilitamiseks ning poollooduslike koosluste (lamminiitude) ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik tegevus. Vajaliku tegevuse all on mõeldud kaitsekorralduslikke tegevusi, näiteks võsa eemaldamist, heina niitmist ja teisi töid, mis aitavad kaasa kaitsealuste liikide ja elupaikade säilimisele. Seega aitavad need tegevused kaasa kaitse väärtuste seisundi parandamisele ja mõjuvad kaitse väärtuste seisundile soodsalt. Täpsemalt kavandatakse vastavad tööd kaitsekorralduskavas;
- 2) koosluse kujundamine vastavalt kaitse eesmärgile. Meriooni ja Tille sihtkaitsevööndi puhul on tegemist hooldatavate sihtkaitsevöönditega. Kunagi kaitsealal laiemalt levinud poollooduslikud kooslused on sedavõrd kinni kasvanud, et nende taastamine endises mahus pole liigse kulukuse ja väikese pindala ning fragmenteerituse tõttu otstarbekas. Veel säilinud niidukooslused niiskuslembesed kõrgrohustud (6430) ja lamminiidud (6450) on kergesti taastatavad, kuna nendel pole alanud ulatuslik mätastumis- ja võsastumisprotsessi. Sihtkaitsevööndis on vajalikud tegevused jalgtarna kasvutingimuste säilitamiseks ning vajaduse korral metsa- ja võsaraie maastikuilme taastamise ja säilitamise eesmärgil (nt Tilleoru MKA kaitsekorralduskava eelnõus ettenähtud vaate avamine Tilleoru tammele).

2.5.4.3 Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on keelatud:

- 1) majandustegevus;
- 2) loodusvarade kasutamine, välja arvatud käesoleva kaitse-eeskirja §-des 4, 9 ja 11 nimetatud tegevus;
- 3) uute ehitiste püstitamine, välja arvatud tee, tehnovõrgurajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitseala tarbeks ja olemasolevate ehitiste hooldustööd.

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine, uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks ja olemasolevate ehitiste hooldustööd. Looduskaitse arengukava kohaselt tagatakse looduslike koosluste kaitse nende puutumatusena. Maastikukaitsealadel on võimalik rakendada looduskaitseaduse § 28 kohaselt üksnes sihtkaitsevööndi kaitsekorra sätteid. Sellest tulenevalt on looduskooslustele omaste liikide kaitseks moodustatud sihtkaitsevööndid, et tagada puutumatus kaude nende kaitse. Uute ehitiste püstitamine on keelatud, et vältida väärtuslike metsa- ja sooelupaikade kahjustamist, kuid kaitseala valitseja nõusolekul rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks võimaldab paigaldada loodushariduse eesmärgil infotahvleid, millel on tähtis osa külastajatele info jagamisel.

2.4.4.4 Vajalikud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on vajalikud tegevused jalgtarna kasvutingimuste säilitamiseks ning vajaduse korral metsa- ja võsaraie maastikuilme taastamise ja säilitamise eesmärgil. Hinnanguliselt tuleks kujundada jalgtarna kasvutingimusi looduskaitsebioloog Tarmo Evestuse hinnangul 0,2 ha ja maastikuilme säilitamiseks on raied vajalikud orienteeruvalt 0,3 ha (Tilleoru tamme ja Ristimäni ümbrused), vaadete avamine jõe 0,2 ha. Vajalike tööde maht täpsustatakse kaitsekorralduskavaga.

2.5.5 Piiranguvöönd

2.5.5.1 Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on Tilleoru piiranguvöönd. Piiranguvööndi kaitse-eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine. Piiranguvööndi kaitse eesmärgiks olevad elupaigatüübid on lamminiidud ning jõed ja ojad.

2.5.5.2 Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud:

- 1) majandustegevus;**
- 2) ehitise püstitamine, arvestades §-s 6 sätestatud;**
- 3) puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt, juhul kui pinnas seda võimaldab;**
- 4) biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, välja arvatud metsamaal ja poollooduslikul rohumaal.**

Vastavalt looduskaitseaduse § 31 on piiranguvöönd kaitseala maa- või veeala, kus majandustegevus on lubatud, arvestades käesoleva seadusega sätestatud kitsendusi. Piiranguvööndis on lubatud puidu kokku- ja väljavedu külmunud pinnasega ja kui pinnas võimaldab, siis ka kuiva ilmaga. Nimetatud piirang aitab vältida pinnasekahjustusi ja erosiooni. Suur osa alale jäävatest metsadest kasvavad suure kaldega nõlvadel, kus pinnase kahjustamine toob kaasa erosiooni. Kohtades, kus pinnasekahjustuste oht on väike, on lubatud puidu kokku- ja väljavedu kuiva ilmaga. Kaitseala piiranguvööndis on lubatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, välja arvatud metsamaal, poollooduslikul rohumaal, veekogus ja veekaitsevööndis. Nende vahendite kasutamine põllumajanduses ja aianduses ettenähtud normides ei ohusta kaitseala kaitseväärtusi. Kuna metsamaa, poollooduslik kooslus, veekogu ja veekaitsevöönd on tundlikud igasuguste mittelooduslike mõjutuste osas, siis on nendes kohtades biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine keelatud.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine.

Kaldajoone suuremahuline muutmine võib kaasa tuua maastikupildi olulise muutuse. Lisaks avaldab kaldajoone ja veekogu veetaseme muutmine mõju väljakujunenud vee-elustikule. Kaitsealale jääb ka paisjärv, mille puhastamisel või muul tegevusel (nt paisu rekonstrueerimisel) võib ette tulla vajadus veetaseme või kaldajoone muutmiseks. Sel juhul on võimalik kaitseala valitsejal seada tingimusi, et tegevus mõjutaks kaitsealuseid liike minimaalselt ning selle käigus parandatakse kaitsealuste liikide elu- ja kudemistingimusi.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud uuendusraie arvestades järgmisi tingimusi:

- 1) lageraie kuusikutes ja hall-lepikutes on lubatud kuni 1 ha suuruse langina ning turberaie kuni 5 ha suuruse langina;**
- 2) raie tegemisel metsamaal tuleb säilitada puistu liikide ja vanuse mitmekesisus. Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb jätta raielangile hektari kohta alles vähemalt 20 tihumeetrit puid, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alatiseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasid, samuti eritunnustega nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid.**

Tilleoru maastikukaitseala piiranguvööndis on lubatud lageraie kuusikutes ja hall-lepikutes kuni 1 ha suuruse langina ning turberaie kuni 5 ha suuruse langina. Keskkonnaameti hinnangul kahjustaks suuremate kui 1 ha suuruste lageraie lankide raiumine hõlmatud ala maastiku atraktiivsust (maastiku vaatelisuse ja rekreatiivsusega seotud väärtusi). Turberaiega ei kaasne nii järsku keskkonnamuutust, kuna ala raiutakse järkude kaupa. Seega ei ole turberaie mõju niivõrd intensiivne kui lageraie korral ja muutused maastikuilmes on sujuvamad. Puistu liikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamise nõue on vajalik tagamaks metsa jätkusuutlikku ja mitmekesisist arengut, metsas peaksid olema esindatud võimalikult paljud liigid. Tuginedes Asko Lõhmuse juhitud uurimisrühma tulemustele, ulatub looduslike metsade surnud puidu osakaal laane- ja salumetsades keskmiselt 150 tm/ha. Liigirikkuse säilitamise seisukohalt on määrav eelkõige säilikpuude, seal hulgas ka surnud puidu maht, mitte arv. Kusjuures säilikpuude vajak on liigiti üpris erinev. Asko Lõhmuse töögrupi esialgsete tulemuste põhjal võib väita, et torikseente üldise liigirikkuse seisukohast on oluline üle 10 cm diameetriga lamapuidu iga lisanduv tihumeeter, kuni üldmahuni vähemalt 25 tm/ha (K. Kohv, 2009, Eesti metsade elurikkus – tänane olukord ning eesmärgid ja lahendused järgmiseks kümneks aastaks, lk 48–64). Arvestades eelöeldut tuleb elustiku mitmekesisuse tagamiseks ja ühtlasi puistute vanuselise struktuuri säilitamiseks säilitada kasvavaid ja/või surnuid puid tüvepuidu kogumahuga 20 tm/ha.

Uuendusraie on jäetud kaitseala valitseja kaalutusotsuseks, et vajadusel seada tingimusi allikate ja järskude nõlvade kaitseks. Mitmed kaitsealale jäävad puistud asuvad suure kaldega nõlvadel, mille

jalamil esinevad allikad. Vältimaks erosiooni ja allikate kahjustamist tuleks järskudel nõlvadel vältida ulatuslikke lageraied ja puude raiet allikate vahetus ümbruses.

2.5.5.3 Keelatud tegevused piiranguvööndis

Keelatud on puhtpuistute kujundamine, energiapuistute rajamine, uue maaparandussüsteemi rajamine ning maavara kaevandamine, kuna see seaks ohtu kaitseala väärtuste säilimise. Nii puhtpuistute kui ka energiapuistute bioloogiline mitmekesisus on väike, mistõttu nende rajamine vähendaks pikas perspektiivis ala bioloogilist mitmekesisust. Samuti kaasneb maavara kaevandamisega ja uue maaparandussüsteemi rajamisega pöördumatu kahju maastikuilmele ja loodusväärtustele. Sellest tulenevalt neid tegevusi ei lubata.

2.5.5.4 Vajalikud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on poollooduslike rohumaade esinemisaladel nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik niitmine ja karjatamine ning vajaduse korral metsa- ja võsaraie maastikuilme taastamise ja säilitamise eesmärgil. Niidukoosluste taastamis- ja hooldustöid on hinnanguliselt vaja teha 1,99 hektarit. Vajalike tegevuste täpne maht planeeritakse kaitsekorralduskavaga.

3. Menetluse kirjeldus

Eelnõu menetlemise käigus avaldati looduskaitseeaduse § 9 kohane teade 23. aprillil 2009. a väljaandes Ametlikud Teadaanded, 24. aprillil 2009. aastal üleriigilises ajalehes Postimees ja 25. aprilli 2009. aastal kohalikus ajalehes Koit. Avalik väljapanek toimus 1.–31. mail 2009. a Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regiooni Räpina kontoris ning asukohajärgsetes kohalikes omavalitsustes. Avalikku arutelu kaitse-eeskirja eelnõu asjas ei korraldatud, samuti ei esitatud vastavasisulist ettepanekut.

Kaitse-eeskirja teine avalik väljapanek toimus 16.–30. oktoobril 2012. a. Selle aja jooksul laekus ja võeti arvesse Margo Hurda ettepanek arvata Tilleoru kaitse-eeskirjast välja harilik hink (*Cobitis taenia*) kui kaitse-eesmärk, kuna Tilleoru maastikukaitsealal ei ole Ahja jõgi antud lõigus hingule sobivaks elupaigaks ja kõnealust liiki ei ole sealt leitud.

Määruse ettevalmistamise käigus on kaitse-eeskirja eelnõu kooskõlastatud kohaliku omavalitsustega (Põlva, Kanepi ja Kõlleste Vallavalitsusega). Vallavalitsustele saadeti posti teel määruse eelnõu, seletuskiri, kaitseala kaart ja teade avalikustamise kohta ning kaaskirjas paluti esitada arvamus kaitse-eeskirja kohta. Vastavalt looduskaitseeaduse § 9 lõikele 5 saadeti eramaa omanikele (23 omanikku), kelle maale kaitseala ulatub, posti teel tähtkiri. Kirjas paluti avaldada arvamust, teha ettepanekuid ja esitada vastuväited. Kirjad sisaldasid teadet, et kui vastuväiteid ega ettepanekuid kirjas nimetatud tähtjaks ei esitata, loetakse, et kinnisasja omanikel ei ole kaitse-eeskirja eelnõu osas vastuväiteid ja nad on sellega nõus. Maaomanikelt ja kohalikult omavalitsuselt ühtegi märkust ega ettepanekut ei laekunud. Avalikku arutelu kaitse-eeskirja eelnõu asjas ei korraldatud, samuti ei esitatud vastavasisulist ettepanekut.

Menetluse käigus laekus RMK arvamus, mis sisaldas ettepanekut arvata välja Merioone sihtkaitsevööndist Põlvamaa metskonna kvartalile SV134 jäävad eraldised nr 5 ja 6 (1994. a tehtud lageraiete tõttu) ning parema ruumilise paiknemise tagamiseks arvata eraldis nr 4 piiranguvööndisse. Lisaks märgiti, et arusaamatuks jääb kogu riigimetsamaal sihtkaitsevööndi režiimi kehtestamine ning lähtuda tuleks konkreetsest kaitsevajadusest. Kaitse-eeskirjaga ei ole arvesse võetud RMK ettepanekut, kuna eksperdiarvamusele tuginedes hõlmab Merioone sihtkaitsevöönd ulatusliku metsaala, kuhu jäävad kaitseala kõige olulisemad ja väärtuslikumad elupaiga 9010 kriteeriumidele vastavad puistud. Samas tuleb mainida, et vööndisse jääb ka pindalaliselt suur osa noort metsa, mille looduskaitseväärus ei ole praegu veel kõrge. Tulevikuperspektiivis on tegu kindlasti väärtuslike aladega (noore metsa koosseisus on olulisel kohal tamm, pärn jne). Nende alade väljapiiritlemine ei ole ka kaitseala piiride selguse mõttes otstarbekas. Sihtkaitsevööndi territooriumile jäävad ka Merioone koobas ja allikas ning Tilleoru Ristimänd. Sihtkaitsevööndi režiim tuleb lugeda piisavaks, et

tagada ka eraldiseisvalt väärtuslike üksikobjektide kaitse.

Merioone sihtkaitsevööndi piiritlemisel lähtuti looduses kergelt jälgitavatest piiridest, võttes aluseks väärtuslikku piirkonda ümbritsevaid veekogusid (ojad ja Ahja jõgi). Sihtkaitsevööndi territooriumile jääb ka väike osa poollooduslikku kooslust, mille piiritlemine piiranguvööndisse ei ole piiride jälgitavuse huvides otstarbekas. Olulisi muudatusi Merioone sihtkaitsevööndi piiride kulgemisel ei tehtud. Lisaks pole kaitseala piiritlemisel hea tava kasutada selleks kõlviku piire, kuna need on ajas muutuvad ning tegelik olukord ei pruugi ühtida kaardistatud andmetega. Samuti on vaja piiritlemisel järgida ala terviklikkust. Antud alal pole looduses teisi alternatiivseid püsivaid jooni, mida mööda võiks kaitseala piir kulgeda, sama lugu on ka vööndite piiritlemisega. Seega ei saa nõustuda eraldiste 5 ja 6 väljaarvamisega sihtkaitsevööndist. Vastu ei saa tulla ka kvartali 4 osas, nihutamaks seda piiranguvööndisse, kuna seal on inventeeritud Natura elupaigatüübina kõrge väärtusega vana loodusmets, mille kaitse nõuab sihtkaitsevööndi režiimi.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, mil määral tema territooriumil leidub loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ lisa 1 punkti 2 alapunktiga 49 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Ihamaru-Tilleoru loodusala, mis hõlmab endas Tilleoru maastikukaitseala. Seetõttu tuleb Tilleoru maastikukaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade suhtes kehtivaid erisusi.

Ihamaru-Tilleoru loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni otsusega 2009/94/EÜ, 12. detsember 2008, millega võetakse vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade teine ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2008) 8046 all, ELT L 43, 13.02.2009 lk 245–392). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni rakendusotsusega 2013/27/EL, 16. november 2012, millega võetakse vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade kuues ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri C(2012) 8229 all, ELT L 24, 26.01.2013 lk 464–642).

Peale määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek elupaigatüübi (9050) lisamiseks Ihamaru-Tilleoru loodusala kaitse-eesmärkidesse ning Ihamaru-Tilleoru loodusala piiride muutmiseks. Ihamaru-Tilleoru loodusala kaitse-eesmärkidesse ei lisata elupaigatüüpi (6510) ega paksukojalist jõekarpi. Elupaigatüüpi 6510 leidub kaitsealal liiga vähesel määral, et see vastaks loodusala kriteeriumitele. Loodusalale jäävad jõe osad ei ole paksukojalisele jõekarbile kõige sobivamad elupaigad, ning liiki võib esineda seal juhuslikult.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab paremini tagada karstiala ja seal esinevate liikide ning metsa- ja niidukoosluse kaitse. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt toodud eesmärkide saavutamist.

Määruse jõustumisel puuduvad olulised mõjud sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ja riigiasutuste ning kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1 kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Maamaksu laekub Kanepi vallale vähem ligikaudu 344,91, Põlva vallale 170,60 ja Kõlleste vallale 19,20 eurot aastas. Määruse jõustumine ei too kaasa organisatsioonilisi muudatusi.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Tilleoru maastikukaitsealal jääb sihtkaitsevöönditesse 7,1 ha eramaid, mille maksumus oleks omandamisel 28 400 eurot.

Kaitsealale jäävad taastamist ja hooldamist vajavad niidukooslused (niiskuslembesed kõrgrohustud, aasrebasesaba ja ürt-punanupuga niidud ja lamminiidud) 1,99 hektaril. Poolloodusliku koosluse hooldamiseks on võimalik taotleda poolloodusliku koosluse hooldamise toetust.

Natura alal on võimalik taotleda erametsatoetust. Kokku on erametsatoetuse õiguslikku maad Tilleoru maastikukaitsealal 83,12 ha. Toetuse määr on piiranguvööndis, hoiualal ja alal, mille kohta on tehtud looduskaitseaduse § 8 lõikes 1 nimetatud kaitse alla võtmise ettepanek või mille kohta on algatatud looduskaitseaduse § 9 lõikes 1 nimetatud loodusobjekti kaitse alla võtmise menetlus, piires asuva metsaala ühe hektari kohta 60,08 eurot aastas. Toetuse määr on sihtkaitsevööndis ühe hektari metsaala kohta 109,93 eurot aastas.

6. Määruse vaidlustamine

Käesoleva määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

7. Määruse jõustumine

Käesolev määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Ministriumid on kooskõlastanud eelnõude infosüsteemis EIS eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks. Põllumajandusministeerium on eelnõu kooskõlastamisel teinud lisaks kaks märkust, millega sooviti täpsustada poollooduslike koosluste hooldamise ning maaparandushoiutööde tegemise regulatsiooni. Põllumajandusministeeriumi esindajatega on toimunud kohtumine, kus selgitati kaitse-eeskirjas käsitletavate poollooduslike koosluste hooldamise ja maaparandushoiutööde tegemise regulatsioonide põhimõtteid. Maaparandushoiutööde reguleerimine sihtkaitsevööndis ei ole vajalik, kuna sinna ei jää hooldamist vajavaid maaparandussüsteeme, ning piiranguvööndis ei ole maaparandushoiutööde tegemine keelatud.

Keit Pentus-Rosimannus
Keskonnaminister